

mokėti, laūkas, tolì, sótus, iš vienos pusės, ir s. sl. *mogę, logę*, rus. *dalb*, s. sl. *syť*, iš antros (p. 108–110), atstovauja skirtingoms šaknims. Dėl skirtingo šaknies vokalizmo taip pat negalima etimologiškai sieti liet. *glodùs* ir lat. *gluds* (p. 109), liet. *brėžti* ir *braukti* (p. 114). Kilmės santykis tarp liet. *nāmas* ir *dimstis* „Hof(raum), Gut“ (p. 109), tiesa, yra neaiškus¹⁶, bet neatmestina galimybė, kad *namas*, lat. *nams* turi savarankišką šaknį **nem-*. S. sl. *trepetati* ir rus. *pryskatb* taip pat geriau nesieti su liet. *drebėti* ir rus. *bryzgatb*, (p.104–105), bet laikyti atskiromis šaknimis¹⁷.

Liet. *strāzdas*, lat. *strazds* ir sl. **drozdъ* žodžio pradžios priebalsių skirtumą (p.104) reikia aiškinti Siebso dėsnio. Liet. *geįsti* neturi **-ds-* (p. 100), bet yra sudėtas iš šaknies *geid-* ir bendraties formanto **-t(e)i*, todėl morfemų sandūroje yra **-dt-* (> **-tt->-st-*). P. 94 teigiama, kad *pirštas*, s. sl. *pręstb* turi liet. *š*, sl. *s* iš **k'*, o p. 115 jie priskirti prie žodžių, kurie lietuvių kalboje turi *š*, kilusį iš ide. **s* po *r*. P. 293 nurodyta, kad *o* kamieno gen. sing. galūnė **-ā* (*vilko*, s. sl. *vľbka*) yra iš ide. **-ās*, p. 210 t. teisingai įrodinėjama, kad tai senoji abliatyvo galūnė (**-ōd*). P. 178–179 yra suomių *paimen* „Hirt“, p. 208 jau teisingai nurodyta *piemen*. P. 179 randame pr. *menshon* „des Fisches“, p. 263 teisingai „des Fleisches“. Pr. *guntwei* nėra 1. Plur. (p. 69). Vietoj liet. *taįyti* (p. 96), pr. *sachis* (p. 101), s. indų *ugnis* (p. 110), liet. *taįytis* (p. 116), lat. *bārti* (p. 141), liet. *sū vienā šviesā* (p. 226), instr. sing. *bādu* (p. 227, išn. 269), gen. dual. *Dvijų karvių* (p. 260. išn. 330) turi būti atitinkamai *taįyti, sackis, āgnis, tausįtis, bārt, sū viēna šviesā, badiū, dvijų kārvių*.

Simas Karaliūnas

KALBININKĖS SUGRĮŽIMAS

Tamara B u c h . *Opuscula Lithuanica*. Wydł Wojciech Smoczyński, Warszawa, 1998: Katedra Językoznawstwa Ogólnego i Baltystyki Uniwersytetu Warszawskiego, 381 p.

Žinoma mūsų germanistė Ina Meiksinaitė neseniai paskelbtuose atsiminimuose apie savo seserį Tamarą Buchienę citavo jos laiško Romoje gyvenusiam monsinjorui Vincentui Mincevičiui ištrauką: „Ir ką gi tas gyvenimas su manimi daro! Juk aš visuomet tik norėjau gyventi Kaune, vaikščioti Nemuno krantais, reikėjo man pušynų, ežerų, tylos, kodėl gi man reikėjo gyventi įvairiuose kraštuose, tarp įvairių žmonių, kalbėti įvairiomis kalbomis ir – šiuo metu – netekti

¹⁶ Freankel E. *Litauisches etymologisches Wörterbuch*, I, Heidelberg–Göttingen, 1962, 483.

¹⁷ Фасмер М. *ЭСРЯ* III (1987) 391, IV (1987) 99.

penktos pilietybės“¹. Šie žodžiai iš tikrųjų teisingai apibūdina tragizmo ir nelengvų išbandymų kupiną talentingos lietuvių kalbos tyrėjos gyvenimą.

Gimusi (1923 07 03) Marko Šagalo mieste Vitebske. Vėliau su šeima grįžusi į savo tėvų žemę Lietuvą. Lankiusi Kauno Vokiečių gimnaziją. Brandos atestatą gavusi jau lietuviškoje gimnazijoje 1941 m. birželio 21d. Jau kitą rytą prasidėjusio karo nublokšta į tolimą Rusijos užkampį, dirbusi traktorininke, studijavusi germanistiką Gorkyje. Pirmaisiais pokario metais akademiko Viktoro Žirmunskio aspirantė Leningrado universitete, paskui dėstytoja Vilniaus universitete ir Čeliabinsko pedagoginiame universitete. Vėl Lietuvoje ir keleri darbo metai, daug lėmę jaunos mokslininkės tolesnių tyrinėjimų kryptį, Lietuvių kalbos ir literatūros institute². Kiek ilgiau (1957–1967 m.) Varšuvos universiteto docentė. Lituanistikos kursai taip pat skaityti Sorbonos ir Čikagos universitetuose. Sunkiais gyvenimo tarpsniais, ypač gyvendama Paryžiuje, patyrusi bičiulišką žymaus semiotiko Algirdo Juliaus Greimo, monsinjoro Vincento Mincevičiaus ir kitų dvasinę ir materialinę paramą. Nepalankių aplinkybių (apie jas Lietuvoje nedaug kam buvo žinoma) versta nuolat keisti šalis ir darbą, dažnai gyventi atskirai nuo šeimos, pakirsta sunkios ligos Tamara Buchienė mirė 1970 m. vasario 7d. Haifoje (Izraelis). Jai ėjo dar tik keturiasdešimt septintieji...

Kiekvienas lietuvių kalbos tyrinėtojas turbūt su džiaugsmu į rankas ims neseniai Varšuvos universiteto Bendrosios kalbotyros ir baltistikos katedros išleistus, vieno žymiausių lenkų baltisto Wojciecho Smoczyńskiego sudarytus Tamaros Buchienės rinkinius lituanistikos raštus. Knyga ir prasideda sudarytojo atsiminimais apie Tamarą Buchienę. Juose labai šiltais žodžiais jų autorius prisimena savo mokytoją, apibūdina jos pedagoginę veiklą Varšuvos universitete. Atskirai (*Nota wydawnicza*) paaiškinamos šio leidinio sudarymo ir pasirodymo aplinkybės.

Knygoje *Opuscula Lithuanica* surinkti beveik visi svarbesni Tamaros Buchienės lituanistiniai darbai, skelbti įvairių šalių moksliniuose leidiniuose. Pateikiami jie tomis kalbomis, kuriomis buvo publikuoti pirmą kartą: vokiečių (15 darbų), lenkų (13), lietuvių (3), anglų (2), rusų (2), prancūzų (1). Visi skelbiami darbai knygos sudarytojo suskirstyti į aštuonis skyrius. Septyniuose iš jų pagal tematiką apimamos šios lituanistikos sritys: fonologija, akcentologija, veiksmažodžio sistema, Mažosios Lietuvos kalba pagal Danieliaus Kleino gramatiką, Kristijono Donelaičio kalba, Seinų lietuvių šnektos, Seinų onomastika. Surinkti darbai rodo, kad jų autorę domino tiek įvairių lietuvių kalbos reiškinių kilmė, raida, tiek jų vartoseną dabartinėje bendrinėje kalboje ar tarmėse.

¹ Meiksinaitė I. „Ne mūsų valia!“ – *Naujasis Židinys – Aidai* 5–6, 1998, 311.

² Tamarą Buchienę dirbti moksline bendradarbe Instituto direktoriui Kostui Korsakui rekomendavo (1953 m.) jo jaunystės draugas ir to meto Knygų rūmų direktorius Antanas Ulpis (1904–1981), „kilnios širdies ir iškilus žmogus, visais laikais rėmęs tuos, kas buvo persekiojami“ (I. Meiksinaitės žodžiai).

Aštuntojo skyriaus trijuose straipsniuose nagrinėjami germanistikos klausimai. Tačiau tik pirmasis iš jų (*Die reflexive Konstruktion der Verba im Gotischen*), galima sakyti, grynai iš germanistikos srities. Kiti du – *Zum ostpreussischen Deutsch im XVII–XVIII Jh.* ir *Remarks on the syntactic influences of German in neighbouring non-German dialects* (beje, pastarojo, kaip ir vieno fonologijos skyriaus straipsnio bendraautorė – lenkų kalbininkė Zuzanna Topolińska) – siejasi ir su lituanistika: juose yra pastabų apie Mažosios Lietuvos lietuvių raštiją, kai kurių jos kalbos ypatybių gretinimo su atitinkamais vokiečių kalbos reiškiniiais.

Apskritai Mažosios Lietuvos tematikai skirti darbai sudaro gana didelę Tamaros Buchienės palikimo dalį: apie šio krašto lietuvių kalbą pagal Danieliaus Kleino gramatiką knygoje paskelbti 6 straipsniai (vieno bendraautoris Jonas Palionis), o didžiojo būrų dainiaus Kristijono Donelaičio kalba nagrinėjama net 7 straipsniuose ir turbūt mažai kam iki šiol žinotoje plačioje, bet nebaigtoje studijoje *The phonological system of the „Metai“ by Christian Donelaitis* (p. 129–199). Šią studiją autorė buvo rašiusi lenkų kalba. 1974 m. jos angliškas vertimas (*Lithuanian Phonology in Christian Donelaitis*) paskelbtas Haifoje. Deja, vos paskelbtas, ne specialisto verstas tekstas susilaukė kalbininkų priekaištų, ir labai malonu, kad naujai skelbiama anglišką tekstą rūpestingai peržiūrėjo profesorius Axelis Holvoetas.

Lietuvos dialektologai, lietuvių onomastikos tyrinėtojai turi progą dar kartą atkreipti dėmesį į vienoje vietoje sukauptus kalbininkės straipsnius apie Seinų krašto lietuvių šnektas, įdomius šio krašto vietovardžius, kurie skelbiami ir aptariami 6 straipsniuose. Be kita ko, straipsnis apie Seinų ir Suvalkų krašto upėvardžius parašytas kartu su įžymiuoju mūsų kalbininku Petru Joniku. Derėtų priminti, jog Tamara Buchienė, dirbdama Varšuvos universitete, labai susidraugavo su Seinų krašto lietuviais. Čia ji kartais praleisdavo ištisus mėnesius. Vienas iš šio straipsnelio autorių, lankęsis kalbininkės namuose Varšuvoje, Lumumbos gatvėje, patyrė, su koku pasididžiavimu ji svečiams rodydavo Seinų krašto lietuvių dovanotas staltieses ir lovatieses, vaišindavo juos „lietuvišku“ medumi.

Knyga baigiama Jono Palionio anglų kalba 1971 m. parašytu straipsniu *In memory of Tamara Buch*, kalbininkės publikacijų sąrašų, dalykine ir pavardžių rodyklėmis, Seinų ir Suvalkų krašto tikrinių žodžių sąrašų. Beje, iš publikacijų sąrašo, kurį sudaro 44 pozicijos, matyti, kad į *Opuscula Lithuanica* neįdėta Tamaros Buchienės 1951 m. Leningrade apginta disertacija *Возвратная конструкция глагола в германских языках*, atskira knyga išleistas darbas *Die Akzentuierung des Christian Donelaitis* (Wrocław etc., 1961, 147 p.), studija *Pirmosios spausdintos lietuvių kalbos gramatikos* (bendraautoris Jonas Palionis), paskelbta knygoje *Pirmoji lietuvių kalbos gramatika. 1653 metai* (Vilnius, 1957) ir 5 smulkesni straipsniai iš įvairių periodinių leidinių, taip pat *Atsiminimų nuotrupos*, paskelbtos Lietuvoje (*Proskyna* 3, 1989, 164–177) ir perspausdintos Lenkijoje (*Linguistica Baltica* 2, 1993, 301–313). Į bibliografijos sąrašą neįtraukta

knygoje spausdinama minėtoji studija *The phonological system of the „Metai“ by Christian Donelaitis*.

Profesorius Wojciechas Smoczyński, rūpestingai parengęs Tamaros Buchienės (Buch) *Opuscula Lithuanica*, į ilgą savo nuopelnų lituanistikai sąrašą įsirašė dar vieną labai svarią poziciją. Kartu šioje knygoje paskelbti darbai tarsi sugrąžino jų autorę 75-ųjų gimimo metinių proga į tuos kraštus, kuriuos ji savo ar ne savo valia turėjo palikti.

Kazys Morkūnas,
Algirdas Sabaliauskas

Register zur Zeitschrift für Vergleichende Sprachforschung Band 1–100 (1851–1987). Bearbeitet von Ivo Hajnal, Christiane Schaefer, Gerhard Schafelberger und Sabine Ziegler. Herausgegeben von Alfred Bammesberger Vandenhoeck & Ruprecht in Göttingen, 1997, 324 p.

1987 m. išleistas žymaus vokiečių lingvisto Adalberto Kuhno 1851 m. įsteigto istorinės lyginamosios kalbotyros žurnalo „Zeitschrift für Vergleichende Sprachforschung“ 100-asis – jubiliejinis – tomas. Šis tomas jo redaktorių Alfredo Bammesbergerio ir Günterio Neumanno buvo taip sudarytas, kad skelbiami 25 straipsniai atspindėtų aktualią indoeuropiečių kalbų tyrimo problematiką bei metodologiją. Reakcija buvo netikėtai palanki – pasirodė keliolika recenzijų ir šiaip trumpų aptarimų, kuriuose buvo visapusiškai įvertintas šio žurnalo vaidmuo istorinei lyginamajai indoeuropiečių kalbotyrai. Dvi recenzijos išspausdintos taip pat lietuvių kalbotyrinėje spaudoje – V. Grinaveckio „Mūsų kalboje“ (1988, Nr. 6, 34–35) ir V. Urbučio „Baltistikoje“ (25, 1989, 188–190). Friedricho-Aleksandro universiteto [Erlangen-Nürnberg] profesorius dr. Bernhardas Formannas savo recenzijoje žurnale „Universitas“ (Nr. 12, 1988, 1329–1330) pasiūlė sudaryti visuotinę registrą (Gesamtregister). Kaip Redaktoriaus pratarinėje pažymi profesorius dr. Alfredas Bammesbergeris, šis pasiūlymas redaktorių ir leidyklos buvo mielai priimtas.

Die deutsche Forschungsgemeinschaft finansiškai padedant, prie registro sudarymo pakaitomis dirbo dr. Christiane Schaefer (Laisvasis Berlyno universitetas), dr. Sabine Ziegler (Würzburgo universitetas) ir dr. Ivo Hajnal (Züricho universitetas), o prie surinktos medžiagos tvarkymo daug prisidėjo Gerhardas Schafelbergeris (Züricho universitetas). Techninis darbas buvo atliekamas Eichstätto universiteto Anglų filologijos ir lyginamosios kalbotyros katedroje, kuriai vadovauja profesorius dr. Alfredas Bammesbergeris. Registro tomą sudaro: turinys, p. 5–6, redaktoriaus pratarmė, p. 7–8, autorių rodyklė, p. 9–209, dalykų rodyklė, p. 209–321, ir žurnalo redaktorių sąrašas, p. 323–324. Autorių ir dalykų rodyklės sudarytos, suprantama, alfabeto eilės tvarka. Surašyti visų au-